

СМАЗНОВА ПРИНА СЕРГІЙВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри філософії, кандидат юридичних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ АНТРОПОЛОГІЧНОГО ЗМІСТУ ПАРНОСТІ АГРЕСІЇ І ТОЛЕРАНТНОСТІ

Відправною посилкою для формування агресії і толерантності виступає людина, яка є суб'єктом прояву цих феноменів. Автономне дослідження агресії і толерантності призводить до зменшення значення дослідження, оскільки ці категорії без свого носія – людини – втрачають сенс і, як результат, – інструментальну придатність, і поведінка людини, позбавлена толерантності, втрачає людяність, позитивну соціальну значущість. Поза всяким сумнівом, що парність категорій агресія і толерантність стосується природи людини, причому агресія – це прояв тваринного початку, а толерантність – результат культури. Звідси ефективність і результативність будь-якого дослідження, якщо застосовувати обидві категорії для аналізу того чи іншого явища, оскільки вони роблять результати такого дослідження багатовимірним, а не плоским.

Для з'ясування антропологічного змісту парності концептів агресії і толерантності надзвичайно важливо розглянути перш за все питання змісту агресії і толерантності окремо як явищ, які напряду впливають з природи тваринного або соціального початку людини.

Початковий пункт агресії деякі дослідники (К. Лоренц, Е. Фромм) виводять з біологічної природи. Крім того, згідно К. Лоренцу, є вагомі підстави вважати, що сплеск внутрішньовидової агресії і, навіть, тенденція розвитку сучасного світу є найбільшою небезпекою, що загрожує людству. В той час коли сучасна людина більшою мірою усунула зовнішні фактори природнього добору (голод, холод, хвороби, дикі тварини тощо), колосальні обороти набрав внутрішньовидовий добір. Тому ХХ століття увійшло до історії людства не лише як період прориву людини у світі науки, прогресу, а й як період найбільш кривавих воєн, масових вбивств, голодоморів, терору і тероризму.

В. А. Тишков вважає, що основними причинами, пов'язаними з необхідністю появи феномена толерантності, є не тільки відмінності між людьми з соціальних, національних, політичних та інших аспектів, а й можливість появи конфліктів між ними за даними або іншим видам питань. Толерантність дозволяє вирішувати конфліктні запитання мирним ненасильницьким шляхом або не проявлятися зовсім [1].

Конфлікти в міжособистісному спілкуванні неминучі, тому необхідно розвивати здатність приймати іншого, прагнути зрозуміти іншу точку зору, відмовитися від категоричності в судженнях. Не меншою проблемою як невід'ємного елементу толерантності в суспільстві виступає і проблема гендерної рівності, яка залишається до нині надзвичайно актуальною. В силу того, що толерантність є моральною якістю

особистості, тобто не притаманна людям з народження, вона вимагає постійної актуалізації та цілеспрямованого виховання.

Антропологічний зміст толерантності, як явища, має радше соціальну природу, ніж антропну, але накопичений масив знань про людину дозволяє констатувати її полісутнісність. Сучасні науки подолали моносутнісні погляди на людину, що панували раніше. Оптимальний рівень толерантності визначається специфікою розвитку конкретної людини і, за великим рахунком, соціуму, в певних умовах (це те, що робить людину і, в цілому, суспільство, потенційно більш життєздатним). Оптимальна толерантність забезпечує відносно безконфліктну інтеграцію різних членів суспільства в групи, забезпечує розвиток людини і суспільства через прийняття нового. А з іншого боку передбачає збереження єдності групи, суспільства, людської особистості (сприйняття самого себе в цілісності і послідовності думок і вчинків).

Найбільш досконалих і розвинутих форм толерантність набуває саме в соціальній сфері. У соціумі ми можемо спостерігати виникнення толерантної поведінки внаслідок: страху різного походження, під впливом мистецтва і культури, коли відбувається впровадження ідеї терпимого ставлення до іншої людини здебільшого на емоційному рівні, під впливом загального «розвитку особистості» на основі індивідуально-психологічних характеристик-передумов.

Соціокультурні якості людини формуються в результаті контактів, взаємодії людини з іншими людьми, в процесі людської творчості, засвоєння різних форм духовного досвіду людства. Особистісне – це сукупність набутих індивідом якостей в соціокультурному середовищі для забезпечення індивіда, його зв'язку з іншими людьми.

Концепція множинності людської природи орієнтує на толерантне ставлення до виявів людської своєрідності (як індивідуальної, так і культурної), але ця терпимість не безмежна, а обмежується ідеєю права. Тому що, виходячи з визнання множинності людської природи, ми повинні забезпечити повне виправдання людської відмінності, однак лише тією мірою, якою ця своєрідність не приносить нам шкоди [2, с. 61].

Отже, звідси дуалізм: природна агресивність вгамовується соціально набутою толерантністю, причому важливим є баланс між ними, оскільки занадто високий рівень толерантності суспільства робить його вразливим перед більш агресивним суспільством, і навпаки: низький рівень толерантності призводить до самознищення частини суспільства.

Деякі дослідники вважають, що всі вагомі результати дуалізму біологічної та соціальної історії (включаючи наше власне існування) є результатом ліміту доступних ресурсів у реальному світі та кризам, які від цього періодично загострюються. Інтелект (а значить і толерантності як її частини) – формувався як інструмент агресії. Еволюційна тенденція полягала в тому, що у поведінці організмів, наділених більш розвинутим інтелектом, агресивна (направлена на перетворення зовнішнього середовища) складова індивідуальної поведінки все більш домінувала над пасивним реагуванням (уникненням, терпимістю) [3, с. 39]. І це робило наполегливої необхідності у удосконаленні внутрішніх гальм, саме результатом такого удосконалення терпимість виросла до

рівня толерантності. Толерантність – це вміння штучно регулювати агресію, інструмент який виробило людство для забезпечення подальшого розвитку суспільства. Обмеження насильства не передбачає зниження агресії і навіть може супроводжуватися зростанням її рівня.

Антропологічний зміст парності категорій агресії і толерантності, ґрунтованого на сучасних людинознавчих знаннях, дозволяє трактувати сутність людини через єдність унікально-неповторного біологічно-соціального виміру.

Звичайно, антропологічна ефективність парності категорій агресії і толерантності є складною і багатогранною, що підтверджується історією розвитку категорій агресії і толерантності. Кожному історичному періоду, відповідає у відповідний йому рівень розвитку особистісного начала, усвідомлення його, тобто особливостей розвитку людини як культурно-соціальної істоти. Різні суспільно-культурні системи по-своєму мислили людину і відповідно формували її як більш-менш агресивну чи толерантну істоту. Загалом же, судити про це можна, дослідивши обсяг і характер тих прав і свобод, якими були наділені люди в конкретних суспільствах, в конкретний історичний період.

Сучасне суспільство вимагає використання потенціалу антропологічного змісту парності категорій агресії і толерантності, а не окремого виділення того чи іншого. Саме особистість прагне бачити буття гармонійним, гуманістичним, довершеним, а без визнання парності категорій агресії і толерантності як частини антропологічної природи не буває.

Навіть, гуманістичний потенціал права значно краще проявляється в дійсності тих суспільств, де в нормативних актах закріплені принципи формальної рівності, взаєморозуміння, толерантності, сприйняття іншого як рівноцінного собі. Антропологічний зміст парності категорій агресії і толерантності проявляється в сучасному міжнародному співтоваристві, де все більше приживається ідея гуманізації, зближення прав людини загалом і громадянських прав людини конкретного суспільства, і це теж є свідченням гуманізації сучасної правової реальності, просякнення антропологічним принципом толерантності суспільного організму. Відбувається сприйняття людини як самоцінної, самодостатньої істоти, згустку агресивного і толерантного потенціалу для творчої енергії, що випромінюється в буття.

Людина так влаштована, що вона неминуче повинна, щоб жити і розвиватися, звертатися до інших людей і взаємодіяти з ними. І робити це вона має на засадах парності категорій агресії і толерантності. Здатність до солідарної взаємодії з іншими, до єднання з іншими, подібними собі свідчить про соціальну сутність людини. Проте не слід забувати про її природню, біологічну сутність.

На реалізацію права у різних формах впливають суто природні якості людини: психіка, воля, агресія, позитивні емоції, природні розумові здібності тощо. Окрім цього, людина є соціальною істотою і її соціальні якості теж мають вплив на правореалізацію. Концепція множинності людської природи орієнтує на толерантне ставлення до виявів людської своєрідності (як індивідуальної, так і культурної), але ця терпимість не безмежна, а обмежується ідеєю права. Тому що, виходячи з визнання

множинності людської природи, ми повинні забезпечити повне виправдання людської відмінності, однак лише тією мірою, якою ця своєрідність не приносить нам шкоди [4, с. 61].

Список використаної літератури:

1. Тишков В. А. О толерантности. *Толерантность, взаимопонимание и согласие* : материалы Междунар. конф. / отв. ред. В. А. Тишков. Москва : Изд-во ИЭА РАН, 1997. С. 17–38.
2. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 2 : Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 1128 с. С. 61.
3. Назаретян А. П. Антропология насилия и культура самоорганизации. Очерки по эволюционно исторической психологии. Изд. 3-е, стереотипное. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 256 с. С. 20.
4. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 2 : Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 1128 с. С. 61.

Ключові слова: агресія, толерантність, антропологічний зміст, культура, цивілізація.

Ключевые слова: агрессия, толерантность, антропологическое содержание, культура, цивилизация.

Key words: aggression, tolerance, anthropological content, culture, civilization.

КАПУСТИНА НАДІЯ БОРИСІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри філософії, кандидат юридичних наук, доцент*

МЕРЕЖЕВЕ СУСПІЛЬСТВО:

ВВЕДЕННЯ В КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТЕОРІЇ М. КАСТЕЛЬСА

До кінця ХХ століття в наукових колах сформувалася стійка думка про те, що на сучасному етапі розвитку суспільства відбулися ряд трансформацій, які торкнулися всіх сфер людської життєдіяльності: соціальної, політичної, економічної, та інших, відбувся перехід від структур ієрархічного і ринкового типу до мережових структур. Розвиток теорії «мережового суспільства» у соціально-філософському знанні у 1990-х рр. у значній мірі було представлено у роботах М.Кастельса, де теорія «мережового суспільства» є однією зі складових цілісної теорії інформаційного суспільства, що охоплює практично всі сфери людської діяльності і дозволяє оцінити фундаментальні наслідки революції в інформаційних технологіях. Його роботи присвячені аналізу фундаментальних змін, що відбуваються в даний час і викликані принципово новою роллю інформаційних технологій в сучасному світі. Ідея «мере-